

és szemével kísérő *Te sötétben bujkáló, rémhírterjesztő ellenforradalmár, reszkess!* plakátja még ma is él, annyira, hogy 1956-ban a párt újra kinyomatta!

1919 művészei nem idegenkedtek a *színhátasoktól*, sem az eddig mellőzött megoldásoktól. Még a hatástalan lila színt is felhasználták — hatásosan.

Mindent összevetve, a mai képzőművész-nemzedék, a mai nyomtató művészek, propagandisták és könyvtárosok csakis kalaplevéve emlékezhetnek meg arról a négyhónapos, diadalmasan virágzó felszabadulásról a képzőművészetben, amely a mi szocializmust építő országunknak művészi téren is példája lehet.

TISZAY ANDOR

**A Magyar Tanácsköztársaság humoros sajtójáról.** A franciaországi 1830-i júliusi forradalom pártharcai hívták életre a politikai élelapot. Az új sajtótermék azzal lett a polgári pártok jelentős fegyvere, hogy kíméletlenül támadta a pártok politikai ellenfeleit. Az élelapok a napi politika eseményeit figyelemmel kísérve, gyorsan válaszoltak minden ellentmondásra, ferdeségre, nevetségessé téve mindent, ami a laptulajdonos pártérdekeivel ellenkezett.

Különösen történelmi sorsfordulók idején, mikor az egész társadalom mozgásban van, növekszik az élelapok jelentősége. Humoros szóval sok olyat is ki tudnak fejezni, ami különben benn maradna a cenzúra rostájában.

Leginkább akkor tűnik ez fel, ha a Magyar Tanácsköztársaság és az azt megelőző polgári demokratikus forradalom időszakának sajtóját vesszük tüzetes vizsgálat alá. Sokoldalúan bontakozik ki az 1918-ban megjelent élelapok számaiban az az egyre forradalmasodó lendület, amely már 1917 elejétől kezdve az oroszországi események nyomán egész Európában megtalálható. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom híreinek sehol sem volt olyan gyújtó hatásuk, mint nálunk. Az élelapok számtalan rajzon, sokféle ötleten keresztül fejezik ki az általános háborúellenességet, a nép kimerültségét és fáradtságát. Rendkívül ügyesen mutatják meg, kiknek kedvez a háborús gazdálkodás, hogyan hájasodnak és gazdagodnak a háború vámszedői, míg a frontokon nyomorognak a katonák a papírtalpu bakancsban, az előírtnál jóval gyengébb minőségű posztóban.

Az első világháború utolsó évében megjelent élelapok mindegyike más párt befolyása alatt gúnyolódik, támad vagy védelmez. Tevékenységüket e lapok a Tanácsköztársaság idején sem szüntették meg, de a szerkesztőségekben nagyobb szerepet kaptak a haladó erők. A lapok többsége kedvezően fogadta a Tanácsköztársaság létrejöttét, s annak a nagypolgárság és nagybirtokosok hatalmát visszaszorító rendelkezéseit. Leginkább a rajzok forradalmi ereje ragadja meg az olvasót. Bátor szókimondás, merészség és derülátás jellemzik a Tanácsköztársaság élelapjait. Munkatársaik szerencsés kézzel tapintottak rá a vajúdo új világ legjellegzetesebb kérdéseire, és ezzel váltak rajzaik az osztályharc fegyvereivé.

A tanács hatalom humoros sajtójának részletes elemzését nem tekintheti e sorok írója feladatának, az további szorgos kutatómunka eredménye lehet. Mivel GÁBOR Imrénével (Párttörténeti Intézet) közös kiadványon dolgozunk, s e munkák során valamennyi élelap kézbe került, talán nem egészen hiábavaló munka a lapok részletes leírása.

1. Valamennyi között a legszínvonalasabb és a legjelentősebbek közé sorolható az: *ÁPRILIS*. A *Szamar* c. élelap megszűnése után indították meg 1918 novemberében a volt munkatársak. Szerkesztője SZENES Béla, művészeti vezető KÓBER Leó lett. Az 1919. ápr. 25. számon NAGY Lajos és SZENES Béla vannak feltüntetve szerkesztőkként. Ez az ápr. 25-i szám az utolsó, mely az OSzK Hirlaptárának gyűjteményében fellelhető. A Főv. Szabó Ervin Könyvtár gyűjteményében további számok is vannak. Értékes

művészgárda csoportosult az *Április* köré. BRÓDY Sándor, KRÚDY Gyula, SZÉP Ernő írásait találjuk az ízlésesen kiállított lapban. SOMLYÓ Zoltán szatirikus versei, idegen költők szatirái BABITS és KOSZTOLÁNYI tolmácsolásában fűszerezik az izes mondanivalót. Karikatúráit BÍRÓ Mihály, DEZSŐ Alajos, FEIKS Jenő, HERMAN Lipót, KELEN Imre, PÓLYA Tibor, RIPPL-RÓNAI József, SZIGETI István, VÉRTES Marcell, ZÁDOR István készítették. Mint az vérbeli politikai élelagnál általános, a hangsúly nem annyira a szatírán, mint a gúnyrajzokon van. S mennyi mindent fejeznek ki ezek a rajzok! Néhány hajlékony vonással plasztikusan domborodik ki a megrémült burzsoá jellegzetes alakja, a hadiszállításokon meggazdagodott spekuláns típusa csakúgy, mint a K. u. K. hadsereg pöffeszkedő, ellenszenves tisztikarának jellemző vonásai. A polgári gondolkodásmódot eleven, kis gúnyrajzok teszik nevetségessé. Talpraesetten gúnyolják a volt uralkodó osztály kétségbeesett kísérleteit a hatalom megtartásáért. Rámutatnak a hangoskodó álmagyarok hamis játékára, s nem mulasztják el a nem oly régen múlt idők ferdeségeinek emlékezetbe idézését sem. Még arra is van gondjuk, hogy az időszerűnek vélt legjobb rajzokat színesen nyomva adják a közönség kezébe.

2. *BORSSZEM JANKÓ*. A tanács hatalom alatt megjelent példányokon a szerkesztők nem találhatók, kivétel ez alól a június 8- és 15-i számok, ahol NAGY Lajos és BÍRÓ Mihály neve szerepel. Ennél a lapnál is a gúnyrajzok vannak túlsúlyban. BÉR, DÉRI, FODOR, GARAY, JÓZSA, KALIVODA, PÓLYA, ZÓRÁD emlékeztetik a könnyen felejtőket, milyen volt az élet a „régii jó időkben”. Igyekeztek megmagyarázni az eseményeket azzal, hogy rámutattak a paloták fényűzésére és a kunyhók nyomorára, zsúfoltságára. Kíúzik a paradicsomból, illetőleg a gyárból a tőkés tulajdonost, akinek mások munkája paradicsomi semmittevést biztosít. Nem kerülte el figyelmüket a nemzetközi reakció aknamunkája sem. Jó ízléssel csúfolódtak a versaillesi béketárgyalások vontatottságán. Becsülettel vették fel a harcot a szesztilalom betartásának érdekében.

3. *FREGOLI*. Igen ravaszul hallgat a lap arról, ki a kiadója és ki szerkeszti. Mindössze a kiadóhivatal és nyomda címét tünteti fel. A kutatások során a *Vágóhid* c. szatirikus lap egyik pletykája<sup>1</sup> vezetett a helyes nyomra. Kiderült, hogy a *Fregoli* a *Fidibusz* variánsa. A *Fidibusz* terjesztése pályaudvarokon tilos volt. Ezt a rendelkezést játszotta ki a laptulajdonos tőkés: FISCHHOF Imre oly módon, hogy a lap fejlécét kicsérelte, így már árusíthatták pályaudvarokon. A *Fidibusz* 1919. márc. 7.-i és 1919. szept. 19-e közötti 11—17. számai nem találhatók. Fellelhető azonban a *Fregoli* 14—15. száma a Párttörténeti Intézetben, 16—17. száma pedig az Orsz. Széchényi Könyvtár Hírlaptárában. Könnyen lehet, hogy FISCHHOF Imre a Tanácsköztársaság alatt régi cselofogásával élt, elővette a *Fregoli* fejlécet. A szeptembertől ismét megjelenő *Fidibusz* még használja a *Fregoli* 17. számának kliséit. A tanács hatalom idején megjelenő *Fregoli* inkább szatirikus, mint rajzos hetilap. Írói álnevek mögé rejtőznek, mint: FRÁTER FRANCISCUS, GÚNY, SZELLEMI IZOR stb. BRÓDY László, SZABOLCSI Lipót, VÉSZI Nándor aláírták cikkeiket. Általános emberi gyengeséget, pénzsóvárságot, köpönyegforgatást tüztek a cikkek írói tolluk hegyére. Rajzolják: FARAGÓ, FEIKS, FODOR kinevették a helyezkedő milliomost, mert szakszervezeti tagságról álmodik. Nevetségessé tették a vörös hadseregből kikopott K. u. K. hadsereg tisztikarát. Leleplezték a tőkést, aki hatalma megtartása érdekében a demagógiát választja fegyverül.

4. *KÖDEMBER*, mint azt alcíme elárulja: *Szatirikus Vasúti Riportlap*. ZOLTÁN Pál szerkesztette. 1919. január 5 és június 15 között, havonta kétszer jelent meg. Tréfás formában foglalkozik a vasút dolgozóinak gondjával-bajával. Szellemes rajzokon és szatírákon keresztül harcol a vasúti munka jobb megszervezéséért. Szatirikus üzemi lap.

<sup>1</sup> Csendélet a *Fregoli* szerkesztőségében. *Vágóhid*. 1918. 22. sz. 3—4. l.

Évfolyam.

Budapest, 1919. április 24.

17. sz.

# Fidibusz

Ára és pályaszámok: 2 kor. szerkesztő: **Dr. SZABOLCSI LIPÓT**

Censurát: Moldaván



Felbőli

# Fregoli

Ára és pályaszámok: 80 fillér

Felelős szerkesztő: **Dr. SZABOLCSI LIPÓT.**  
Kiadótulajdonos: **FISCHHOF IMRE.**

Szerkesztőség és kiadóhivatal:  
**Budapest, VIII., Rökk Szilárd-utca 12.**  
Telefon: József 3-82.

Nyomatott Kunossy Vilmos és Fia grafikai műintézetében, Budapest, V., Teréz-körút 38.

Szerkesztőség és kiadóhivatal gy. t.  
**Budapest, VIII., Rökk Szilárd-utca 12. sz.**  
Telefon: József 3-82.  
Nyomda: VI., Teréz-körút 38.

A *Fidibusz* fejléce és kolofonja

A *Fregoli* fejléce és kolofonja

5. **KUKURIKÚ.** Forradalmi vicclapnak mondja magát. Felelős szerkesztője : Kovárs László, művészeti vezetője : FEJES Gyula. A Föv. Szabó Ervin Könyvtár gyűjteményében egyetlen példány található, amelyen 1. évf. 1. sz. megjelölés van, az 1919. márc. 29-i számon. A gondos könyvtáros a katalóguskartonra azt a megjegyzést tette, hogy többszám nem is jelent meg. Inkább satirikus, mint rajzos vicclap. Satíráiban, tréfáiban érezhető a tiszteletre méltó jószándék, éppen úgy, mint rajzain, de mondanivalója nem forradalmi.

6. **MÁTYÁS DIÁK.** A Tanácsköztársaság idején megjelent számokból nem lehet megállapítani, ki szerkesztette. Továbbra is a régi nyomdában nyomták. A lapban a gúnyrajzokra fektették a nagyobb súlyt, amelyek legtöbbje, JENEY Jenőt és BÉR Dezsőt kivéve, a művész kézjegye nélkül jelent meg. A rajzok rendkívül hatásosan állítják a kép középpontjába a munkás alakját. Erőteljes, fiatal férfi ez a munkás, és a különböző mondanivalókban mindig más formában villantja meg az ember legszebb tulajdonságait. Hol a kormánykeréknél áll, hol kemény öklével vagy kalapácsával kezében áll a nemzetközi reakcióval szemben. Mintha SWIFT *Gulliverje* sétálna a törpék között, olyan derűsen és magabiztosan ábrázolja hőstét a művész, a rettegő és remegő burzsoák körében. Sokat tréfálkoznak az antant-hatalmakon, azok meglepetésén és rémületén, hiszen nem számítottak a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltására. Finoman, mértéktartóan, de alaposan neveltségessé teszik a bukott királyokat. Kedves képen köszöntik az első szabad Május 1-t. Sok rajzuk sejteti, hogy a magyar tanács hatalomért vívott harc nemcsak a belső erők ellen folyik, hanem egyre inkább áttevedik a nemzetközi küzdőterre.

7. **SPORTSZEM JANKÓ.** Satirikus sportlap. Szerkesztője : FENYŐ Vilmos. Az élclap célja az igaz, senkit sem bántó, kritikai szellem megvalósítása a sportberkekben. Írásai tréfás szelleműek, rajzai ötletesek, szellemesek. Fiatalos jókedvvel nevetnek, gúnyolódnak.

8. **VÁGÓHÍD.** Satirikus riportlap. Mikor 1918-ban megindult, Lovászi Károly szerkesztette, csak 1919. május 20. és július 1. között vette át e munkát Bús FEKETE László. A lap nem közöl gúnyrajzokat, kivéve címlapját, amelyen felhúzott sisakrostéllyal küzd a lovag a frakkba öltöztetett ökörral. A rövid kis riportok legtöbbje aláírás nélkül vagy álnév alatt jelent meg. A nagyon éles kis cikkekcskék között sok irodalmi, művészeti személyeskedő pletyka található.

9. Nem maradhat említés nélkül a *BUKFENC* című tréfás gyermeklap sem, amelyet PAULINI Béla szerkesztett. Első száma 1919. március 8-án jelent meg, s ez időtől hetenként szórakoztatta a kicsinyeket július 15-ig. [PAULINI] Béla bácsi jó mesemondónak látszik. Kitűnő szervező is lehetett, ha lapjában SZINI Gyula, SZÉP Ernő, BÍRÓ László, GOSZTONYI Ádám tréfás meséit közölhette. A tréfás kis elbeszéléseket BAKOS Margit, FODOR László, GEDŐ Lipót, HERMAN Lipót, KELEN Imre, MÜHLBECK Károly, PÓLYA Tibor, SZÁNTÓ Lajos, VÉRTES Marcell derűs képeivel illusztrálták oly módon, hogy a művész neve mellé odaírta a „bácsi” szót. A kedves kis történetek, a bűbájos rajzok, mind a gyermek, mégpedig a proletárgyermek megbecsülésének hirdetői.

Amikor a Tanácsköztársaság humoráról beszélünk, nem maradhatnak említés nélkül az időszakai sajtó olyan kiadványai, mint a *Figaró*, *Érdekes Újság*, *Új Idők*. Egyáltalán nem élclapok ezek, de mivel hasábjaikon szívesen látott vendég volt a karikatúra, a tanács hatalom idején sem vonhatták ki magukat az általános hangulat hatása alól.

Az *ÉRDEKES ÚJSÁG* többnyire külföldi, francia, cseh, osztrák művészek munkáiból vett át rajzokat. Legtöbbször a párizsi *L'Assiette au Beurre* c. élclap gúnyrajzait közli. A rajzok között találni, a mondanivalójában ismét oly időszerű DAUMIER és WILETTE rajzait. A karikatúra e kiváló mesterei ma sem hatnak időszerűtlenül, mert témáikban a szegények és gazdagok életmódjának ellentéteire mutatnak rá. Vala-



FODOR rajza



PÓLYA Tibor rajza (Április, 1919. 7. sz.)

Óvatos burzsoa



BIRÓ Mihály rajza (Április, 1919. 12. sz.)



— Van szakszervezeti jegye?  
— Tizenkét különböző szakszervezetből...  
GEDŐ Lipót rajza (Április, 1919. 15. sz.)

mennyi rajz a kapitalista uralom ellentmondásait pellengérezze ki. A magyar KRIVOSS Béla leleményessége szinte kifogyhatatlan, amikor a versaillesi béketárgyalásokat gúnyolja.

Az *ÚJ IDŐK* rajzolója, MÜHLBECK Károly ötletei is érdekesek. Történelmi példákkal, szellemesen gúnyolódik.

Az említett lapok munkatársai között nem egy olyan művésznök nevét találjuk, akinek munkássága hazánk határain túl is elismerést vívott ki, neve Európaszerte ismert volt. A tanács hatalom leverése után sokuknak az emigráció, másoknak évekig tartó üldöztetés, mellőzés lett osztályrésze. A Tanácsköztársaság megalakulása 40. évfordulójának ünnepén az ország népe a proletariátus diktatúrájáért harcoló haladó magyar művészeket is ünnepli.

RUDAS KLÁRA

**Adalékok a Tanácsköztársaság könyvpropagandájához.** Annak a nagyarányú szervezési és fejlesztési programnak a keretében, amelyet a könyvtárügyi megbízottak a Tanácsköztársaság nyújtotta lehetőségek között elkészítettek (és bizonyos részleteiben meg is valósítottak), fontos szerepet kapott a könyvpropaganda is. Különösen nagy jelentőségűvé azért vált, mert a proletárdiktatúrát megelőző időkben — néhány kifejezetten üzleti jellegű vállalkozástól eltekintve — az olvasóközönséggel rendszeresen nem foglalkoztak. A nagy könyvtárak, amelyek elsősorban lettek volna hivatottak a feladatok ellátására, még a feudális jellegű házi szabályzatok pontjait követték, és nemhogy olvasóik munkáját könnyítették volna, de magát a könyvtár látogatását is különféle feltételekhez kötötték; olyan feltételekhez, amelyeknek az országban csak kis réteg tudott megfelelni. A kifejezetten közművelődési funkció betöltésére létrehívott könyvtárak szűkös anyagi viszonyok között és meglehetősen elmaradott állomány birtokában kis hatósugárral dolgoztak. SZABÓ Ervin és a körötte dolgozó haladó könyvtárosok közül többen hosszú időn át a jobboldali sajtó keresztútjében állottak; a szocialista szellemű irodalom terjesztéséért több rendőri feljelentés történt. Az országos méretű bibliográfiai tájékoztatás — európai mértékkel mérve — igen szervezetlen és alacsony színvonalú volt: a kurrens nemzeti bibliográfia feladatait a könyvkereskedők lapja (PETRIK heroikus munkájának eredményeképpen) látta el, s így a század vég óta a *Corvina* közölte a megjelent könyvek listáját a *Magyar Könyvszemle* helyett.<sup>1</sup> (1919-ben e téren az a lényeges változás történt, hogy a *Corvina* többé nem az egyes könyvkiadók, hanem — tartalmi szempontokat véve figyelembe — a tizedes osztályozó rendszer szerint csoportosította az anyagot.)

A *Nyugat* korabeli cikke hiteles pillanatképet nyújt az ország nagy könyvtáraiban uralkodó szellemről, és rávilágít a könyvpropaganda fontosságára is. „Aki könyvtárainkban forgolódott — írja FÖLDI Mihály —, eleget szenvedett ez intézmények barbár vezetése, használhatatlan berendezése, uraskodó bürokráciája miatt. Talán egyetlen kivétel a Szabó Ervin-könyvtár: csak itt találtuk meg azt a műveltséget és okos szolgálatkészséget, mely szinte otthonossá tette az ott-tartózkodást. Szolgálatkészség, udvariasság, lelkiismeretes hivatalnoki kar: ez sem elég. Oda kell csalogatni az embereket a könyves polcokhoz.”<sup>2</sup>

Odacsalogatni az embereket a könyvespolcokhoz: ez volt a feladata annak a nagyarányú mozgalomnak, amely azokhoz is el akarta juttatni a könyvet, akik mind ez ideig nem jutottak hozzá és — műveltség, érdeklődés híján — esetleg nem is igényelték, hogy hozzájussanak.

<sup>1</sup> KÖHALMI Béla: *A „Bibliográfia” rovata és a Bibliográfiai Intézet.* Corvina, 1919. júl. 30.

<sup>2</sup> *Népkönyvtárak.* Nyugat, 1919. ápr. 604—605. l.

A könyvek terjesztésének hivatalos szerve a Szellemi Termékek Országos Tanácsa volt, amely az államosított könyvkereskedelem valamennyi lehetőségét igyekezett kihasználni. De „nemcsak a már meglevő apparátust használja fel a könyvek terjesztésére, hanem ezen a téren nagyszabású új alkotásokat is hoz — írja a *Vörös Újság*. — Az agitáció és a kultúra szempontjából megbecsülhetetlen az úgynevezett liszt hivatali akció, amelynek lényege, hogy a liszt hivatal bevonásával a házfelügyelők útján az egész főváros lakosságát el tudjuk röpiratokkal, füzetekkel és könyvekkel látni. Vidéken mindenütt központi szerveket állít fel a terjesztő osztály... a könyv mindenkihez eljut.”<sup>3</sup> A lisztbizottságokon kívül — ahol kis könyvtárakat állítottak fel — könyv-árusító helyeket „létesítenek a fürdőkben is, azonkívül a házbizalmiak útján is gondoskodnak arról, hogy az új eszméket tárgyaló, felvilágosító iratok a legszélesebb körben elterjedjenek.”<sup>4</sup> A házbizalmiaknál és a házmestereknél is lehetett tehát könyvet vásárolni, erre plakát is felhívta a figyelmet.<sup>5</sup>

Természetesen az ezen a hálózaton keresztül az olvasókhöz jutó könyv- és füzetanyag elsősorban politikai természetű volt. De a röpiratok és brosúrák között ajánló könyvjegyzékek is voltak. Külön füzetben adták ki KÖHALMI Béla előadását, *Mit olvassunk a szocialista irodalomból?* címmel.<sup>6</sup> Ennek bevezetője pontosan meghatározza a munkásosztály szellemi felemelkedéséért indított akciónak a lényegét: „A diktatúra nemcsak politikai, hanem gazdasági és szellemi diktatúra is, ami azt jelenti, hogy mindazokat a fegyvereket, amelyeket a burzsoázia a gazdasági és szellemi életben a politikában szellemi fegyverekkel a maga osztályharcának megvívására alkalmazhatott, mindezeket a fegyvereket egyrészt ő ellenük, másrészt az osztályoknak megszüntetése révén az összes dolgozók érdekében alkalmazzuk.” A továbbiakban a könyv útmutatást ad az ideológiai képzéshez, elmondja, hogy mit olvassanak azok, akik azt akarják, hogy a tömegek „valóban forradalmi tömegek” legyenek, mert „ehhez... a lelkek formálására van szükség”. MARX, ENGELS, LENIN és SZABÓ Ervin munkáit részletesen is ajánlja és ismerteti; néhány címet ad a történelem, életrajzi irodalom, közgazdasági irodalom anyagából. „Azonban, ha jól bele akarjuk magunkat élni a szocialista gondolatvilágba, akkor nemcsak a tanulásra, de a szórakozásra szánt órák számára is meg kell hogy találjuk a megfelelő olvasmányokat”, s ehhez többek között A. FRANCE, H. G. WELLS, E. BELLAMY, A. PASSER és mások műveit javasolja. A füzet pontos könyvészeti adatokat is tartalmaz és felhívással végződik: az érdeklődőket a Szabó Ervin Könyvtárba hívja meg. S hogy ott a könyveket gyorsabban megtalálják, közli az egyes helyrajzi számokat is.

Az olvasók tájékoztatása és nevelése érdekében az egyes sajtótermékekben is megszapornak az ismertetések, értékelő könyvbírálatok. A népszerűsítő cikkek közül az *Érdekes Újság* sorozata válik ki: „Szeminárium az olvasóval. A jó könyv” című rovatában CHOLNOKY László, FÖLDI Mihály, VAJDA Ernő, BÁN Ferenc, ARANYOSSY Pál, BÁLINT Aladár, ERDŐSI Dezső, ZÁDOR Jenő, MIKLÓS Jenő és mások tollából a következő művekről jelent meg ismertetés: GORKIJ: *Az anyja*; ZOLA: *Patkányfogó*; FLAUBERT: *Bovaryné*; DOSZTOJEVSZKIJ: *Bűn és bűnhődés*; ZOLA: *Germinal*; L. TOLSZTOJ: *Feltámadás*; G. HAUPTMANN: *A takácsok*; GONCSAROV: *Oblomov*; K. HAMSUN: *Pán*; A. FRANCE: *Thaïs*; GOGOL: *Holt lelkek*; BALZAC: *Cézár Biroteau*; DICKENS: *Nehéz idők*; MAUPASSANT: *Az örökség*.<sup>7</sup> Ugyanebben a lapban jelent meg SOMLYÓ Zoltán verse is

<sup>3</sup> *Milyen lesz a könyvkiadás a jövőben?* *Vörös Újság*, 1919. máj. 16.

<sup>4</sup> *A Vörös Katona*, 1919. ápr. 10.

<sup>5</sup> Másolatát közli *A Magyar Tanácsköztársaság 1919*. Bp. Szikra, 1953. 164. l.

<sup>6</sup> *Mit olvassunk a szocialista irodalomból?* KÖHALMI Béla előadása. Bp. Közoktatásügyi Népbizottság, 1919. 16. l.

<sup>7</sup> *Az Érdekes Újság*, 1919. 17—30.

*A könyvek* címmel,<sup>8</sup> amely egyszerű formában tesz különbséget a félrevezető hamis, és az igaz, utat mutató könyvek között :

Csak azt a könyvet szeretem  
mely igazságot mond nekem :  
a proletárság tanait!  
mert ez nevel, mert ez tanít.  
Csak az a könyv a jó barát,  
mely a nap fényét hinti rád.  
Amely nem kényszerít vakon  
elámulnom az urakon.  
Csak az a könyv legyen enyém,  
mely a sorsom írja élelem.  
A munkás, boldog életet  
mert én csak ilyent élhetek.

Talán nem járunk messze az igazságtól, ha feltételezzük, hogy SOMLYÓ Zoltán fenti verse — éppen kínosan (néha már túlzóan) őrzött egyszerűsége lehet bizonyíték rá — szintén a szocialista irodalom népszerűsítésére készült.

Végezetül még egy adat, mégpedig az utcai könyvterjesztés megszervezésére : két iparművész, RAKOS Pál és ADA Dezső megbízást kapott „művészi könyvadásító pavilonok” tervezésére is ; ezeket a forgalmasabb helyeken állították volna fel.<sup>9</sup>

SZABÓ GYÖRGY

**Móra Ferenc ajánló könyvjegyzéke a szegedi ifjúmunkásoknak.** MÓRA FERENC 1918-ban, a győztes polgári forradalom idején, följánlotta a vezetése alatt álló Somogyi Könyvtár duplumait a szegedi Munkásotthon könyvtárának. „*Az a gondolat vezérel* — írta levelében, amelyet BÓDAY Pál (*A könyvtáros Móra Ferenc*. Szeged, 1954. 31—32. l.) tett közzé —, *hogy a hatalomra jutott munkásságnak új pozíciójához mért szellemi fegyverrel is fel kell szerelnie magát s ebben én mindenkor készséggel állok rendelkezésére.*”

Ezt a készségét megtartotta az író az ellenforradalom hatalomrajutása után is. BRAUSWETTER Béla — JÓZSEF Attila szegedi baráti körének tagja, akinek BORTS Béla névvel megjelent versei elé 1922-ben éppen MÓRA írt előszót — megőrizte az író egy értékes levelét. BRAUSWETTER Béla 1919—21 között a szegedi munkásság lapjának, *A Munkának* volt dolgozótársa, egy szerkesztőségben JUHÁSZ Gyulával. Itt dolgozott DEÁK Dezső is, akihez szól MÓRA föntmaradt, kissé megcsonkult levele :

„Kedves Dezső,

pár héttel ezelőtt felkeresett egy elvtárs, Berényi nevű,<sup>1</sup> ha jól emlékszem s megkért arra, hogy előadásra [itt egy vagy két szó hiányzik] állítsak össze egy listát az ifjú-munkások könyvtára részére. Megígértem, meg is állapodtunk egy napban, amikor bejön érte, de nem jött. Nem akarom, hogy a lista elkeveredjen itt az asztalomon, ezért téged kérlek meg, légy kegyes ezt alkalmilag eljuttatni Berényinek, akit valószínűleg ismersz.

Hálás köszönettel

Móra Ferenc”

<sup>8</sup> *Az Érdekes Ujság*, 1919. 29. sz.

<sup>9</sup> *Vörös Ujság*. 1919. júl. 23.

<sup>1</sup> BERÉNYI Árpád, a munkásság kulturális ügyeinek intézője ekkoriban Szegeden.



MÓRA soha nem volt szocialista, még annyira sem, mint JUHÁSZ Gyula, aki épp ebben az időben tevékenyen részt vett a munkásmozgalomban. Az ellenforradalom első éveiben MÓRÁnak volt tartanivalója a fehérterror különítményeseitől, akik nem egyszer az életét is fenyegették. Mégis, a munkássággal rokonszenvező író és könyvtáros vállalta a kockázatot, és élete tán legnehezebb esztendeiben — 1920-ban vagy 1921-ben íródhatott ez a levél, amelyet a szegedi Egyetemi Könyvtár kéziratárában helyeztem el — készségesen összeállított egy könyvjegyzéket a szegedi ifjúmunkások részére. Kár, hogy MÓRA Ferenc ajánló könyvjegyzéke nem maradt fenn; tanulságos lenne, ha megtudhatnánk, milyen könyveket tartott ő célszerűnek egy olyan könyvtárban, amely munkásifjak művelődését szolgálta.

PÉTER LÁSZLÓ